

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ В РАМКАХ МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ

Н.М.Захарченко, О.А.Білоус
м.Суми, Сумський державний університет
eabelous@mail.ru

Сфера освіти в Україні зазнає значних змін, і перш за все, у зв'язку зі вступом до Болонського процесу. Йдеться про введення європейської системи перезарахування кредитів (ECTS), подолання перешкод для вільного пересування студентів і викладачів, досягнення високої якості вищої освіти тощо. Для забезпечення якості вищої освіти впроваджується кредитно-модульна організація навчального процесу.

З метою забезпечення наступності у навчанні між учнями старшого ступеня школи і першокурсниками, які навчаються за кредитно-модульною технологією, вочевидь, є потреба вести активний пошук модульних підходів у навчанні старшокласників.

Проблема модернізації контролю та оцінювання залишається актуальною в освітньому середовищі. Адже всі ми прагнемо справедливості в оцінюванні, рівного доступу до освіти, одержання максимальних балів за добре виконану роботу. Ось чому оцінювання – це важлива ланка навчального процесу.

Контроль і оцінювання є невід'ємними складовими будь-якої навчальної технології. Їх сутність визначають такі основні елементи:

- **навчальні параметри** (відвідування занять, теоретичні і практичні компоненти (знань), самостійна робота учня, практичні (лабораторні) роботи тощо) з визначеною їх часткою (%) в структурі оцінки);
- **структура знансєвих компонентів навчального предмета** (*теоретичні*: терміни, поняття, властивості, закони, закономірності, явища тощо; *практичні*: навички, уміння (розв'язувати задачі, ставити досліди та ін.));
- **критерії оцінювання** (якщо система *безпосередня* – прямої дії – для кожної оцінки визначається необхідна кількість засвоєних теоретичних елементів знань і практичних дій; якщо система *опосередкована* – кожному когнітивному елементу присвоюється певна кількість балів);
- **шкала оцінок** (числова або буквена) з визначеним обсягом (кількістю чисел або букв);
- **інтервальна шкала переходу до оцінки** (у випадку опосередкованого оцінювання);

- **форми контролю** (модульна з безекзаменаційним математичним підсумком, тематично-семестрова з екзаменаційним підсумуванням або середньоарифметичним річним підсумуванням та ін.);

- **форми локального контролю** (тест, контрольна робота, залік та ін.) [1, с. 80-85].

Навчальні параметри – це різні види результатів навчальної діяльності (теоретична і практична складові), а також різні види навчання учнів (відвідування уроків, виконання домашніх завдань, підготовка і участь в олімпіадах, конференціях тощо).

У старших класах кількість навчальних параметрів залежить ще й від профільності навчання. А тому, якщо з математики (природничо-математичний напрям навчання) кількість навчальних параметрів має бути максимальною (теоретичні елементи знань, практичні елементи знань, самостійна робота учня), то на заняттях гуманітарного напрямку з математики можна контролювати лише практичні елементи знань (уміння розв'язувати найпростіші вправи й задачі). Якщо у першому випадку контролюються практичні елементи знань як репродуктивного, так і творчого характеру, то в другому – лише репродуктивні. Знання виконуватимуть підрядну, інструментальну роль у набуті учнем компетентності [2, с. 3]. Водночас буде забезпечено комфорт на навчальних заняттях для усіх без винятку учнів, незважаючи на здібності.

Не менше важливою в контрольно-оцінювальній системі є **структура знансєвих компонентів** навчального предмета, яка визначає внутрішню суть навчальних параметрів: теоретичні і практичні компоненти. До теоретичних компонентів належать: терміни, поняття, властивості, закони, закономірності, події, явища тощо, а до практичних – навички, вміння (розв'язувати задачі, ставити досліди тощо). Щоб полегшити запам'ятовування й засвоєння знань потрібно встановити між ними логічні взаємозв'язки, виділити головні, визначити їх психологічні особливості (структурування і генералізація знань).

Визначена структура знань повинна відповідати державному стандарту й бути посилююю для їх засвоєння з усіх навчальних предметів. Власне структурування є важливим чинником у модульному навчанні, і, зокрема, саме структурування діяльності учня в логіці етапів засвоєння знань: усвідомлення, сприйняття, розуміння, запам'ятовування, застосування, узагальнення, систематизація. Погоджуємося з І.П. Підласим, що чим менше треба вчити, тим більше шансів вивчити. Будь-яка технологія завжди добре працюватиме на

невеликому обсязі знань, та навіть найкраща безнадійно може втопитися у безодні неструктурованої інформації.

Визначаючи структуру знаннєвих компонентів з кожного предмета і циклу предметів того чи іншого класу, слід диференціювати знання й практичні дії на ті, які потрібно довести до **повного засвоєння**, і ті, які вистачає **оперативно засвоїти** (на нетривалий проміжок часу), і ті, з якими учні лише знайомляться. До підсумкового контролю включаються лише ті знання, які підлягають повному засвоєнню, а до тематичного чи модульного, включаються ще й ті, які оперативно засвоюються. Навчальні знання, з якими учнів лише знайомлять, не пропонуються для контролю взагалі.

Слідом за формуванням структури знаннєвих компонентів навчального предмета визначаються **критерії оцінювання**. На жаль, у традиційному навчанні використовуються однакові критерії для всіх учнів, не враховуючи їхні індивідуальні здібності, а також затрачені зусилля. Учителі не відчувають потреби до індивідуалізації процесу оцінки і побудови суб'єкт-суб'єктних відносин. Оцінка стає для учнів ціллю, а не засобом освіти [3, с. 85]. У модульному навчанні, наприклад, у випадку опосередкованого оцінювання добираються теоретичні елементи знань і відповідно до їхньої частки в інтегрованій оцінці кожному елементу присвоюється певна кількість балів, а також добираються і практичні завдання з присвоєнням їм певної кількості балів. На основі цих даних складаються тести, контрольні роботи, білети до екзаменів тощо.

Якщо використовується безпосереднє оцінювання, тоді визначається структура теоретичних знань і практичних дій, яку треба засвоїти для одержання тієї чи іншої оцінки.

Серед елементів оцінювальної системи чільне місце відводиться **формам локального і підсумкового контролю**. **Локальні форми контролю** (після вивчення теми, модуля) повинні бути різними (письмова контрольна робота, усна контрольна робота, домашня контрольна робота, тест, залік та ін.), які, крім того, спрямовані на врахування індивідуальних особливостей, ставлення до предмета та рівня попередніх знань. До форм підсумкового контролю можна віднести: **екзаменаційну, модульну, тематичну й безоцінкову**.

Існуючі системи контролю та оцінювання недостатньо відповідають особливостям методів і форм модульного навчання, яке розширює спектр самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів. Рейтингова система задовольняє таким вимогам: 1) можливості вибору та самостійного планування навчальної діяльності; 2) 12-бальна шкала оцінювання, вдосконалена додатковими показниками балів та

коефіцієнтів; 3) можливість застосування мінімальної кількості видів і форм навчальної діяльності, що їх повинен виконати учень за певний проміжок часу; 4) максимальне охоплення навчального матеріалу на будь-якому етапі контролю знань; 5) автоматизація обліку успішності учнів за допомогою комп'ютерних технологій; 6) моніторинг поточного та підсумкового рейтингу успішності учнів [4, с.24] .

У зв'язку з інтеграцією до Європейського освітнього простору у вищих навчальних закладах упроваджується кредитно-модульна система навчання, основне завдання якої активізувати самостійне навчання студентів, що стає „стрижнем навчальної діяльності ” [5, с. 74], спонукати їх до систематичної щоденної навчальної праці, створити умови для демократичного вибору навчальних дисциплін, курсів з метою їх якісного засвоєння у визначені студентом оптимальні терміни.

Це дасть змогу звільнити сумлінних і свідомих студентів від складання сесійних екзаменів і водночас істотно поліпшить якість підготовки фахівців, наблизивши їх до європейських стандартів.

Модульні технології навчання розробляються і для старшої школи. Їх упровадження дасть можливість підвищити продуктивність навчальної праці старшокласників, привчатиме їх до щоденної розумової праці, сприятиме найбільш ефективній підготовці до участі у незалежних випробуваннях, а також забезпечить технологічну наступність навчання у школі і ВНЗ [6, с. 83-84] .

Знання, які учень одержує в загальноосвітній школі є базою, на основі якої будуватиметься його подальша освіта. А тому успішний результат навчання у вищому закладі освіти значною мірою залежить від того, якими знаннями взагалі, а особливо вміннями в галузі пізнавальної діяльності, тобто умінь вчитись, озброїла своїх випускників школа. Практика ж показує, що перехід учорашніх школярів від класно-урочної системи навчання до переважно самостійних занять часто супроводжується великими труднощами. Невміння студентів-першокурсників перебудувати способи навчальної діяльності відповідно до нових умов може викликати почуття розгубленості, невдоволення і зумовити негативне ставлення до навчання в цілому. В процесі модульного навчання кожен учень залучається до активної й ефективної навчально-пізнавальної діяльності, працює з диференційованою за змістом та дозою допомоги програмою. Відбувається індивідуалізація контролю, самоконтролю, корекції, консультування, ступеня самостійності. Важливим є той факт, що учень має змогу самостійно реалізуватися і це сприяє мотивації учіння. Дана система навчання гарантує кожному учневі освоєння стандарту освіти й просування на вищий рівень навчання [7, с. 133].

Модульна технологія навчання і її підсистема – модульне оцінювання з рейтинговими показниками створюють усі умови для безекзаменаційного максимально об'єктивного підсумування результатів навчання, тобто випускників середніх шкіл можна зараховувати до ВНЗ за рейтинговими показниками, без вступних, в тому числі й незалежних тестових випробувань.

Модульна технологія навчання і її підсистема – модульне оцінювання з рейтинговими показниками створюють усі умови для безекзаменаційного максимально об'єктивного підсумування результатів навчання, тобто випускників середніх шкіл можна зараховувати до ВНЗ за рейтинговими показниками, без вступних, в тому числі й незалежних тестових випробувань. Рейтингова система на відміну від інших: дає можливість визначити рівень підготовки кожного учня на певному етапі навчального процесу; дозволяє диференціювати значущість оцінок, що одержані за виконання різних видів робіт (самостійна робота, поточний, підсумковий контроль, тренінг, домашнє завдання, творча робота та ін.); відображає поточною та підсумковою оцінкою кількість зусиль вкладених учнем; підвищує об'єктивність оцінки знань; створює умови для здорового знань. змагання, чесної конкуренції серед учнів [8, с. 94].

Ще однією формою підсумкового контролю може бути **безоцінка**. При узагальненні та систематизації знань у модульному контролі можна використовувати критеріально-орієнтований підхід до оцінки, використовуючи при цьому дихотомічну шкалу виду „зарах” чи „незарах”. Це судження виноситься на основі інтегральної оцінки, яка виставляється за виконання контрольної роботи, зокрема, це може бути тест [9, с. 49]. Наприклад, у профільних класах вивчаються непрофільні навчальні предмети з домінуючими ознайомлювальними цілями, тому підсумковий запис може бути: „зарах”, „прослухав” та ін.

Локальні форми контролю (після вивчення теми, модуля) повинні бути різними (письмова контрольна робота, усна контрольна робота, домашня контрольна робота, тест, залік та ін.), які, крім того, спрямовані на врахування індивідуальних особливостей, ставлення до предмета та рівня попередніх. Такий диференційований підхід спонукає учнів до осмислення принципів і чітких критеріїв оцінки, сприйняття кожним із них своїх параметрів системи мотивації і сприйняття виразнішої системи підвищення якості знань [10, с. 28]. Використання однієї форми контролю створює умови для пошуку учнями недидактичних прийомів їх складання. Крім того, це збіднює навчальний процес, його розвивальні можливості.

Ще одним важливим елементом оцінювальної системи є **шкала оцінювання**. У шкільній практиці використовуються як кількісні, так і порядкові оцінювальні шкали. Якщо в якості множини величин виступає числова множина, то оцінювання проходить за кількісною шкалою. Цей спосіб оцінювання найпоширеніший в світовій системі. Кількісна шкала може бути абсолютною (відлік не залежить від об'єкта) і відносною (залежність стану, розвитку об'єкта)

Для діагностування знань і вмінь учнів, які навчаються в однакових умовах використовується порядкова оцінювальна шкала. Тим самим проходить вимірювання об'єктів між собою і розташування їх у порядку від вищої оцінки до нижчої. Порядкові шкали можуть бути дескриптивні (описові) і рангові [11, с. 9-10].

Помилково думати, що механічне збільшення обсягу шкали оцінювання істотно поліпшить ефективність навчальної системи. Обсяг шкали оцінювання визначає вид контрольно-оцінювальної системи: **безпосередня (прямі дії) чи опосередкована**.

З огляду на це змодельовано моделі контрольно-оцінювальних систем, у яких уможливилось максимальне розкриття учнівських знань, умінь, навичок, проходить повне інформування учня про всі види діяльності, які будуть контролюватися та оцінюватися вчителем, надається право вибору, використовується колективний контроль, самоконтроль та самооцінювання. Все це забезпечує учневі впевненість у власних силах, успішне продовження навчальної діяльності у ВНЗ, мотивує його навчальну діяльність.

Література.

1. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання. – К.: В-во Європ. ун-ту, 2004. – 127 с.
2. Липова Л., Малишев В., Бондарів І. Психологічний і змістовий аспекти проблеми вибору профілю навчання // Рідна школа. – 2005. - № 11. – С. 3 – 5.
3. Хурло Л. Модели оценки достижений учеников (На материале реформы начальной школы в Польше) // Школьные технологии. – 2003. – № 6. - С. 84-87.
4. Бицюра Ю. Модульно-рейтинговая система навчання економіки // Географія та основи економіки в школі. – 2002. – № 6. – С. 24-25.
5. Моносзон Э.И. Основы педагогических знаний. – М.: Педагогика, 1986. – 200 с.
6. Сікорський П.І. Кредитно-модульна технологія навчання. – К.: В-во Європ. ун-ту, 2004. – 127 с.

7. Біляковська О.О. Дидактичні засади оцінювання навчальних досягнень старшокласників в умовах модульного навчання // Автореферат на здобуття наукового ступеня канд.пед наук.-2008.
8. Паринова Г.К., Гришина Н.Ю. Формирование успешности учащихся средствами рейтингового контроля // Школьные технологии. – 2003. – № 6. – С. 94-99.
9. Мухаметзянова Ф.С., Корнилова Н.Ю., Томаров П.Г. Технология модульного обучения. Модульно-рейтинговая система контроля. – Ульяновск: ИПК ПРО, 2001. – 84 с.
10. Зварич І. Реалізація системи контролю і оцінювання знань студентів // Рідна школа. – 2000. – № 2. – С. 27-28.
11. Гузеев В.В. Оценочные шкалы, применяемые в образовательной деятельности // Химия в школе. – 2002. – № 7. – С. 8-15.